

הדף היומי

מדרשית הדף היומי

הבית הרוחני שלך

עלון יומי ללומדי הדף היומי יו"ל ע"י "מדרשית הדף היומי פ"ת"

מסכת ברכות - דף יז

!!! מקום זה מיועד להנצחה !!!

סיכום הדף

נושא היום: הפסוק. טעימה בתענית. שלום לפני התפילה. ד' אלוכים אמת. תפילין קודמים לק"ש.

עיונים על הדף

קריאת ההלל וברכה על ההלל של ר"ח.

דנו בגמ' לגבי הפסוק בהלל ובמגילה, ופסק רבי חייא שמותר להפסיק למרות שעניינם פירסום הנס. וביאר רבה שבימים שהיחיד גומר את ההלל, בין הפרקים מותר להפסיק, ואסור להפסיק בתוך הפרק עצמו. ביאר רש"י (ד"ה ימים) שמדובר בעשרים ואחד יום המבוארים בסוגיא בערכין (י, א), שיש חובה לכל אדם לגמור את ההלל.

תוס' (ד"ה ימים) ביארו שאין הכוונה 'יחיד' בדווקא, אלא הכוונה אף לציבור ומודבר בימים שקוראים בהם את ההלל, אלא שאין כל ישראל נמצאים כמו בשחיטת הפסח, ועי' בדבריהם בארוכה.

לגבי ברכת ההלל: מבואר בגמ' בתענית (כח) רב בא לבבל וראה אותם אומרים הלל. רצה להפסיקם, לאחר שנוכח לדעת שאומרים הלל בדילוג, אמר, כך הייתה קבלה בידם לומר בדילוג. מביאים תוס' (לפניו ד"ה ימים) וכן שם (ד"ה אמר), שמעשה של רב ובני בבל יש ראה שמברכים על ההלל אף שנאמר בדילוג, ומכאן ראה שמברכים על מנהג. והראיה, אם ההלכה היא ששל מנהג לא מברכים, ובנידון שלנו אין מברכים על ההלל שנאמר בדילוג, מדוע נזכר בגמ' שרצה רב להפסיק את בני בבל, עד שלפתע ראה שמדלגים, הרי מעיקרא לא ברכו, בהכרח ברכו. ומכאן כאמור ראה שמברכים על מנהג ומברכים על ההלל שנאמר בדילוג. כך פסק ר"ח, וכך היא שיטת התוס'. אף שהרמב"ם ועוד (עי' לקמן) פליגי וסברו שאין מברכים על מנהג.

וכך הם דברי התוס' בערכין (י, א, ד' ד"ה יח' ימים) שנקטו בריש דבריהם, שבר"ח לא אומרים הלל כלל. ובהמשך כתבו, היות וכל מה שאומרים הלל בר"ח, הוא מחמת מנהג אבותיהם בידם, יש לברך על מנהג. ואף דדנו בכך סיימו דבריהם וז"ל "ומי' נקוט דר"ח בידך וכו'" שהוא סבר, שיש לברך על מנהג. וכנזכר תוס' לפנינו פסקו כך בשם ר"ח ובשם השר מקוצי.

והביאו תוס' בשם המחזור יטרי שאין לברך על מנהג. ועי' בדעת הרמב"ם (פ"א מברכות ה"ז) ועי' ברבינו יונה (א, א' ד' ד"ה יח' ימים) ובשו"ת הריב"ש (ס' קיא) נקט שכן יש לברך וכן באשכול (בהל ר"ח) וכן הוא בראב"ד (בהשג' שם).

כתב הטור (א"ח תכ"ב) וקורין את ההלל. ורבו בו הדעות, וי"א שיחיד אין אומר אותו כלל בר"ח. אבל ציבור אומרים ומברכים לפניו ואחריו. וי"א שאין חילוק ובין יחיד ובין ציבור ללא ברכה. ור"ח ס"ל דבין יחיד ובין ציבור אומרים בברכה. וסיים הטור, הדכל תלוי במנהג המקום וכן הוא ברא"ש וכן בבי' שהביאו מהירושלמי (פאה פ"א ה"ה) אם הלכה רופפת בידך ראה האין הציבור נוהגין ונהגו כן.

למעשה ברבותינו הראשונים מצאנו רוב דעות לברך על ההלל של ר"ח, אע"פ שהוא מנהג. אולם בטעם הדבר מצאנו נוסחאות שונות. דעת ר"ח (תוס' סוכה מד' ערכין ועוד) דלא גרע משאר דברים של מנהג שמברכים עליהם. בתוס' רי"ד (סוכה מד' בפסקי הרי"ד) היות ועיקר ההלל הוא חובה כיון שתקנתו אף בר"ח תיקנהו עיקרו בברכה. במכתם וברבינו מנוח (תענית כח) נקטו שהלל הו' תקנה ולא מנהג ולפיכך יש בו ברכה. וכן נראה בראב"ד (בהשג' פ"א מברכות ה"ז) דכך תיקנתו לפרסם שהוא ר"ח. ובתוס' רא"ש (סוכה שם) היות והוא דבר חשוב כקריאת התורה יש בו ברכה.

מהי ברכת ההלל?

לאחר שלמדנו שהלל שבראשי חודשים אינו מעיקר הדיון, אלא מנהג. ואמנם לעיל התבאר בדעת הראשונים, שסברו שניתקן כצורת ההלל השלם ויש עליו ברכה. או מצד שאף על מנהג מברכים. אולם במטבע הלשון של ברכת הלל, יש לעיין, האם ניתקן אף הוא כצורתו בלשון של "לגמור" את ההלל. או שמא נברך רק "לקרא את ההלל"?

עיין תוס' (ד"ה ימים) שאין לחוש לגבי הברכה של ההלל, בין אם הוא גומר את ההלל, ובין אם קורא הלל של תקנה או מנהג וממילא אומרו בדילוג, יכול לברך "אשר קדשנו מברכה וציונו לקרא את ההלל / לגמור את ההלל". וכל מה שיש ב' נוסחאות בברכה זה רק כדי שהאומרים ישימו לב מה צריך לקרא עכשיו, שהרי יש ימים שגומרים את ההלל, ויש ימים שאומרים בדילוג.

ברא"ש (ס' ה) כתב כדברי התוס', והוסיף ראייה, שהרי בקריאת המגילה טבעו חכמים מטבע הברכה על מקרא מגילה, והרי גומרים. א"כ מוכח שאף על דבר שלם אפשר לומר בלשון של "לקרא" ולא מחוייב הדבר לומר "לגמור".

ועי"ש שהביאו, שבבילי הסדר היו שנקטו מדברי הירושלמי, שלפני הסעודה לברך בלשון "לקרא". ובהלל שלאחר הסעודה לברך "לגמור". ועי"ע במרדכי (שבת פ"ב סי' רפז). ראו"ה (ח"ג סי' תתע"ז) ושבלי הלקט (קטד).

במה"ם מרוטנבורג כתב, שאם גומרים את ההלל, לא יברך "לגמור" שהרי אם חיסר אחת מאותיותיה, ה"ז ברכה לבטלה. שהרי בירך "לגמור" וחסר, הרי זה לא גמר. וציון שהרא"ש לא חשש לזה. כמבואר לעיל שהרא"ש נקט שאין הכרח ש'לקרא' הכוונה לא לגמור, ו'לגמור' הכוונה בהכרח לסיים. וכן פסקו למעשה הב"ח והב"י (בסי' תכ"ב) שאין לחשוש ואם בירך לגמור או לקרא יצא.

שאל אחי שהיה לומד המשניות בבית מדרשו של רבי חייא, האם מותר להפסיק בהלל ובמגילה כדון הפסוק בק"ש, **צדדי הספק** ק"ש חמורה כיון שהיא מהתורה וכ"ש שפסיק באלו שהם דרבנן. או פרסום הנס עדיף וחמור. **אמר לו רבי חייא**, שפוסק בהלל ובמגילה. **ביאר רבה**, בימים שיש **חיוב** לברכה לגמור את ההלל, יכול להפסיק בין הפרקים בלבד, ולא באמצע הפרק. **בימים שאין חובה** ליחיד לגמור את ההלל, מפסיק אפילו באמצע פרק. **ואמנם** רב בר שבה הגיע לפני רבינא, והו' אלו ימים שאין היחיד צריך לגמור את ההלל **ובכ"ז לא הפסיק רבינא**, משום שביחס רבינא לא היה גדול כמוהו.

שאל אשיאן את רבי אחי, אדם שקיבל תענית האם מותר בטעימה (בלא בליעה, רק כדי לדעת אם ההבשול צריך תיקון תבלין), **צדדי הספק** אם התכוון לקבל איסור אכילה ושתייה, וטעימה לא מוגדרת כאכילה ושתייה. או שקיבל הנאה וטעימה יש הנאה. **ענה לו**, שיכול לטעום ואינו חושש, **וכך** מבואר בברייתא הבודק תבשיל אם צריך עוד לתבלו, לא מברך. והמתענה טועם ואין בכך חשש. **רבי אחי ורבי אסי** היו טועמים בתענית עד רביעית.

אמר רב, המקדים שלום לחברו לפני התפילה כאילו קיבלו בתורת ע"ז שנאמר 'חדלו לכם מן האדם אשר נשמה באפו כי במה נחשב הוא' **ונקרא** כביכול כתוב במה. **ולדעת שמואל** הפסוק מתבאר על הלכה זו, מדוע אתה מחשיב אדם זה והקדמתו לכבוד הקב"ה. **וברבי רב** יתבאר על אדם ההולך במיוחד לומר שלום, **שהרי** למדנו שבין הפרקים אם הגיע אליו אדם מוכבד, שואל מפני הכבוד.

למסקנא אמר רבי יונה בשם רבי זירא אסור לעשות צורכי עצמו קודם שיתפלל, **כדברי רב אידי בר אבין בשם רב יצחק בר אשיאן** שהמקור, "צדק לפניו יהלך וישם לדרך פעמיו". **פסוק זה למד רב אידי בר אבין בשם רב יצחק בר אשיאן**, שהמתפלל ואח"כ יוצא לדרך הקב"ה יעשה שיצליח.

אמר רבי יונה בשם רבי זירא, אם אינו חולם שבעה ימים נקרא רע' שנאמר 'ושבע ילין בל יפקד רע', **ונקרא** בלשון 'שבע'. **רבי חייא בשם רי"ח** דרש מפסוק זה, הלומד תורה והשביע נפשו, ואח"כ ישן, לא יבשר לו בשורות רעות.

פסק רבי אבהו בשם רי"ח כדברי רבי יהודה שלא יפסיק בין ד' אלקים ל'אמת ויצוי'. **ביאר רבי אומר** "אני ד' אלקים אמת", שאופן שסיים ק"ש ואמר ד' אלקים אמת, שממשיך ל'ויצוי' **דעת רבי אבהו בשם רי"ח**, שחוזר ואומר 'אמת'. **לדעת רבה**, לא חוזר. **הש"ץ** שהיה במקומו של רבה אמר פעמיים 'אמת', **אמר רבה** שנתפסה לשונו ב'אמת' ואי"צ לומר פעמיים.

אמר רב איצ"ל מעולה השמועה שאמר רב שמואל בר יהודה, שבא"י בערבית לא קראו את פרשת ציצית, **אלא** התחילו 'דבר אל בני ישראל ואמרת אליהם', **וסיימו** "אני ד' אלקים אמת". **תמה אביי**, והרי **אמר רב כהנא בשם רב**, שאין חיוב לומר בליה פרשת ציצית, אבל אם התחיל צריך לסיים. **ואם אמר** "דבר אל בני ישראל" **אמר רב שמואל בר יצחק**, **אמר רב**, שזה נקרא התחלה וצריך לסיים, א"כ איך נהגו כן בא"י. **ביאר רב פפא**, סברו בני ארץ ישראל ש'התחיל' שחייב לסיים זה רק באופן שאמר 'ועשו להם ציצית'. **אמר אביי** או קוראים את כל פרשת ציצית בליה, משום בני א"י שהתחילו, **ומסיימים** משום דברי רב שהתחיל צריך לסיים. **דעת חייא בר רב**, אם קרא פרשת 'ואומר' **אמר רב** "אני ד' אלקים" צריך לסיים ולהמשיך 'אמת ואמונה'. ואם לא אמר פטור מלומר 'אמת ואמונה'. **וכדי לצאת ידי חובת** הזכרת יציאת מצרים יאמר "מודים אנחנו לך ד' אלקינו שהוצאתנו מארץ מצרים ופדיתנו מבית עבדים ועשית לנו נסים וגבורות על הים ושרנו לך".

רבי יהושע בן קרחה ביאר במשנה טעם לסדר הקדימה בפרשיות ק"ש [2]. מביאה הגמ' מדברי הברייתא **שרשב"י אמר** (למסקנא) **עוד טעם** בנוסף לדברי רבי יהושע, שקודמת 'פרשת שמע' ל'והיה' שיש בה, א, ללמוד. ב, ללמד. ג, לעשות. ובפרשת 'והיה' יש רק א, ללמד. ב, לעשות. ואח"כ 'ויאמר' שיש בה, א, לעשות.

רב נטל ידיו, קרא ק"ש, הניח תפילין והתפלל. **שואלת הגמ'** שלגבי סדר החיובים למדנו שתפילין קודמות לק"ש, בדיון של עוסק במצווה פטור מהמצווה, נאמר **שהחופר כוץ למס** בקבר פטור מכל המצוות כולל [3] ק"ש, תפלה ותפילין. **אם היו שניים** (למסקנא) עוסקים בחפירת הקבר, כאשר הגיע הזמן, נוטל ידיו, מניח תפילין, קורא ק"ש, ומתפלל. **מבואר** שתפילין קודמים לק"ש. **מבאר הגמ'**, שסבר רב כרבי יהושע בן קרחה שעול מלכות שמים קודם למצוות, ולכן קרא ק"ש לפני תפילין. **דוחה הגמ'**, שרבי יהושע אמר הלכנו לגבי סדר הקריאה ולא לגבי סדר העשייה. **ובנוסף**, מוכח מעדותו של רב חייא בר אשי, שרב לא סבר כדברי רבי יהושע, שהרי הקדים תלמוד תורה לקבלת עול מלכות שמים, **ובהכרח** מדובר שכבר קראת שמע, תלמוד תורה שאתה מדבר שעדיין לא הגיע הזמן, מה חידש רב חייא בעדותו. **דוחה הגמ'**, שניתן לומר שלא הגיע הזמן ועיקר חיובו של רב חייא, לומר שרב ברך בברכות התורה אף על משנה. **מבאר הגמ'**, שרב ביאמת סבר כדברי הברייתא שיש להקדים תפילין לקריאת שמע, **ובאותו המעשה** השליח איחר ולא הביא לרב את התפילין, ולכן הקדים את קריאת שמע.

אמר עולא הקורא ק"ש בלא תפילין כאילו מעיד עדות שקר, שהרי אמר 'וקשרתם' ולא מקיים. **ולדעת רבי חייא בר אבא בשם רי"ח**, דומה למקריב עולה בלא מנחות, ושולמים בלא נסכים, שלא סיים את עשיית המצווה.

הארות:

[1] עי' תוד"ה ימים באריכות לגבי כמה ידון ביחס להלל. 'יחיד' הכוונה לחיוב של הציבור, ונקרא יחיד שאין כל ישראל ביחד. ויש ימים שגומרים את ההלל. ויש שקוראים ומגיד כמנהג. ונחלקו הראשונים אם מברכים על מנהג. [2] עי' בתוד"ה להם, שהיה ניתן לומר שקדם 'שמע' היות ומוקדם בתורה. ועי' מה שביאר. [3] עי' בתוס' מדוע ייחדו מצוות אלו יותר ממה שזכר ידן מצוות האמורות בתורה.